

In het huis van de rechtswetenschap zijn vele kamers

P.B. Cliteur*

Een opiniërende bijdrage over het thema 'Juristen, het recht en de juridische kijk op de samenleving' — dat is waartoe de redactie van *Ars Aequi* mij in haar brief van 1 mei 2001 probeert te verleiden. Moeilijk kan dat overigens niet zijn. Misschien is het aardig dit nu eens toe te spitsen op een eigenaardigheid van de juridische opleiding die volgens mij altijd enigszins onderbelicht is gebleven. Die eigenaardigheid is deze: de opleiding tot jurist onderscheidt zich van andere opleidingen doordat juristen vele, vaak zelfs tegenstrijdige manieren van omgang met het voorwerp van hun studie moeten aanleren. Ik zal uitleggen wat ik bedoel.

Natuurlijk moeten juristen allemaal iets leren over het recht. Maar *hoe* dat recht daarna door de vertegenwoordigers van de verschillende beroepsgroepen tegemoet wordt getreden is zeer verschillend. Enerzijds is daar de advocaat. Hij moet partijdig zijn. Hij treedt op voor zijn cliënt en het recht is voor hem primair instrument ter behartiging van de belangen van de verdachte. Geheel anders is weer de attitude van de rechter.

Hij moet 'pietepeuterig zijn en tegelijkertijd wel kunnen beslissen', zegt Van Delden.¹ Verder associeer ik het rechterlijk oordeel over het recht met kwaliteiten als evenwichtig, onpartijdig, afstandelijk en rechtvaardig; de weegschaal.

De opleiding tot jurist onderscheidt zich van andere opleidingen door dat juristen vele, vaak zelfs tegenstrijdige manieren van omgang met het voorwerp van hun studie moeten aanleren

Weer heel anders is de houding van de Officier van Justitie. Hier lijken overigens tegenwoordig twee verschillende houdingen om de voorrang te strijden. De ene beantwoordt aan het beeld van de magistraat, de andere aan dat van de *crimefighter*. In het eerste beeld schurkt de officier aan tegen de rechter; in het tweede oriënteert hij zich op de rolopvatting van de advocaat (zij het dan dat de officier een andere klant heeft: de samenleving).

* P.B. Cliteur is werkzaam als Socrates-hoogleraar filosofie in Delft en universitair hoofddocent Encyclopedie van de rechtswetenschap in Leiden.

1 M. Evenblij, Een deel van die discussies over onafhankelijkheid vind ik geneuzel. Bert van Delden over de Raad voor de Rechtspraak, *Mr.*, juli 2001, pp. 13-17, p. 17.

Maar met de klassieke beroepen zijn de beroepsperspectieven van de jurist bij lange na niet uitgeput. Sommige juristen gaan ook de politiek in. Dat vraagt volgens de klassieke opvatting van Weber een houding van strijdvaardigheid. 'Politik zu treiben' is immers 'Kampf'. De politicus moet voortdurend strijden voor nieuwe opvattingen, voor andere wetten, voor maatschappijverandering.

En de ambtenaar? Ook daartoe leidt de rechtenstudie op. Maar wederom geheel verschillend is de houding die de ambtenaar tegenover het recht moet innemen. Hij moet geen ideeën ontwikkelen over hoe men het recht kan veranderen. Hij moet het recht trouw toepassen, dat alles in onderworpenheid aan de visie van zijn politieke baas, de minister. 'Sein Stolz ist es im Gegenteil, die Unparteilichkeit zu hüten und also seine eigenen Neigungen und Meinungen überwinden zu können, um gewissenhaft und sinnvoll durchzuführen, was allgemeine Vorschrift oder besonderen Anweisung von ihm verlangen, auch und gerade dann, wenn sie seinen eigenen politischen Auffassungen nicht entsprechen.'²

Tenslotte de rechtswetenschapper. Hoe verhoudt hij zich tot het recht? Moet hij strijden voor nieuwe opvattingen of de heersende leer uitdragen? Waarschijnlijk beide. Soms moet hij

strijden voor een nieuwe opvatting wanneer hij denkt dat de oude niet meer voldoet. Soms moet hij echter ook de heersende leer verdedigen tegen nieuwlichterij als hij denkt dat deze op onjuiste gronden aanhang krijgt. Veel zal ook afhangen van zijn vak. Encyclopedie van de rechtswetenschap en rechtsfilosofie hebben misschien een speciale roeping als het aankomt op het kritiseren van de heersende leer. Maar in de positief-rechtelijke vakken staat het rustig voortbouwen op de gelegde fundamenteen centraal.

Dit uiterst pluriforme beeld heeft ook zijn consequenties voor de inrichting van een faculteit. Juristen besteden veel tijd aan getwist over de vraag welke benadering van het recht de enig juiste is. Juristen als ik hameren op kritiek, polemiek, het omver gooien van de heersende leer. We kritiseren de *black letter man*. Dat heeft te maken met mijn vak: encyclopedie en rechtsfilosofie. Juristen die echter meer georiënteerd zijn op het positieve recht ervaren wat wij doen als luchtftietserij en lawaaierig gedoe. En zij hebben — vanuit hun perspectief — nog gelijk ook. Maar zou het niet kunnen dat, gezien de veelheid aan beroepen waarvoor de rechtswetenschap een voorbereiding vormt, beide benaderingen elkaar nodig hebben? Dan moeten we alleen nog nadenken over de verhouding.